

Бєбія Катаріна Сергіївна

аспірантка кафедри міжнародного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бєбия Катари́на Серге́евна

аспирантка кафедры международного права

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Bebiya Katarina

PhD Student of the International Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

ОГЛЯД ПОЛІТИКИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

ЩОДО ДІТЕЙ

ОБЗОР ПОЛИТИКИ МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА В

ОТНОШЕНИИ ДЕТЕЙ

ICC POLICY ON CHILDREN: OVERVIEW

Анотація. У статті досліджуються основні принципи діяльності Прокурора Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) стосовно дітей, викладені в 2016 р. у документі під назвою «Політика щодо дітей» (далі – Політика), що стала значним внеском у розвиток засад притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності осіб, винних у заподіянні шкоди дітям під час збройного конфлікту чи ситуації, пов'язаної із широким застосуванням насильства.

Політика та практика МКС засновані на чутливому підході, спрямованому на «найкраще забезпеченні інтересів дітей» (англ. – «best interests of the child»), які стали жертвами міжнародних злочинів або взаємодіють з МКС як свідки. Авторка звертає увагу на те, що Політика

відштовхується від персональної юрисдикції Суду, згідно з якою МКС притягає до відповідальності тільки осіб, які досягли 18-ти років, а отже молодші цього віку діти, причетні до вчинення міжнародних злочинів, розглядаються МКС як жертви незалежно від їх мотивів чи спонукань.

Авторка демонструє яким чином у Політиці знаходять своє прикладне значення базові компоненти судочинства в МКС – комплементарність та сприяння інтересам потерпілих. Особливе значення ці принципи мають на стадії попереднього вивчення МКС ситуації, коли слід проявляти особливу обачність щодо оцінки впливу конкретного контексту збройного конфлікту чи ситуації насильства на права та інтереси дітей.

Надзвичайно важливим є дотримання інтересів дитини на стадії розслідування, коли відбувається взаємодія суду з дітьми-потерпілими та дітьми-свідками. Авторка показує, що Політика повністю увібрала міжнародно-правові засади правосуддя стосовно дітей, зокрема, розроблені у рамках ООН, та сфокусувалась на забезпеченні дітям-потерпілим та дітям-свідкам основних гарантій з урахуванням їх уразливості та особливих потреб.

З аналізу практики Суду з'ясовано, що з огляду на винесені МКС рішення у справах, де діти стали жертвами міжнародних злочинів, гострим питанням та викликом для МКС залишається забезпечення прав дітей, потерпілих від міжнародних злочинів, на матеріальне відшкодування (репарації).

Ключові слова: *діти, найкраще забезпечення інтересів дитини, міжнародні злочини, Міжнародний кримінальний суд, потерпілі, свідки, збройний конфлікт.*

Анотація. *В статті досліджуються основні принципи діяльності Прокурора Міжнародного уголовного суда (далее – МУС)*

в отношении детей, изложенные в документе 2016 г. под названием «Политика в отношении детей» (далее – Политика), ставшей значительным вкладом в развитие основ привлечения к международной уголовной ответственности лиц, виновных в причинении вреда детям во время вооруженного конфликта или ситуации, связанной с широким применением насилия.

Политика и практика МУС основаны на сенситивном подходе, направленном на «наилучшее обеспечение интересов детей» (англ. – «best interests of the child»), ставших жертвами международных преступлений или взаимодействующих с МУС в качестве свидетелей. Автор обращает внимание на то, что Политика отталкивается от персональной юрисдикции Суда, согласно которой МКС привлекает к ответственности только лиц, достигших 18-ти лет, а, следовательно, дети моложе этого возраста, причастные к совершению международных преступлений, рассматриваются МУС как жертвы независимо от их мотивов или побуждений.

Автор демонстрирует каким образом в Политике находят свое прикладное значение базовые компоненты судопроизводства в МУС – комплементарность и содействие интересам потерпевших. Особое значение эти принципы имеют на стадии предварительного изучения МУС ситуации, когда следует проявлять особую осмотрительность в оценке влияния конкретного контекста вооруженного конфликта или ситуации насилия на права и интересы детей.

Чрезвычайно важным является соблюдение интересов ребенка на стадии расследования, когда происходит взаимодействие суда с детьми-жертвами и детьми-свидетелями. Автор показывает, что Политика полностью вобрала международно-правовые стандарты правосудия в отношении детей, в частности, разработанные в рамках ООН, и сфокусировалась на обеспечении детям-потерпевшим и детям-

свидетелям основных гарантий с учетом их уязвимости и особых потребностей.

Из анализа практики Суда выяснено, что, учитывая вынесенные МКС решения по делам, где дети стали жертвами международных преступлений, острым вопросом и вызовом для МКС остается обеспечение прав детей, пострадавших от международных преступлений, на материальное возмещение (репарации).

Ключевые слова: *дети, наилучшее обеспечение интересов ребенка, международные преступления, Международный уголовный суд, потерпевшие, свидетели, вооруженный конфликт.*

Summary. *The article examines the basics of the International Criminal Court (ICC) Prosecutor's activity concerning children, set out in a document entitled "Policy on Children" issued in 2016 (hereinafter - Policy). The Policy has made a significant contribution to the development of international criminal prosecution of persons responsible for harming children during an armed conflict or a situation of violence.*

The ICC's policies and practice primarily consider the interests of children who have been victims of international crimes or who interact with the ICC as witnesses. The author draws attention to the fact that the Policy reflects the personal jurisdiction of the ICC, according to which the Court prosecutes only persons who have reached 18 years. Therefore, younger children involved in international crimes are considered victims of the ICC regardless of their motives.

The author demonstrates how the essential components of international criminal justice - complementarity and promotion of the interests of victims - find their practical significance in the Policy. These principles are fundamental at the stage of the ICC's preliminary examination of a situation where the

Prosecutor takes special care to assess the impact of a particular context of armed conflict or violence on the rights and interests of children.

It is crucial to respect the interests of the child at the stage of investigation when the Court interacts with children victims and children witnesses. The author shows that the Policy has fully absorbed the international legal framework of justice for children, in particular those developed within the UN, and focused on providing necessary guarantees to children victims and children witnesses, taking into account their vulnerability and special needs.

An analysis of the Court's case-law shows that analysing the ICC's decisions in cases where children have been victims of international crimes, the guaranteeing of the children victims' rights to reparations remains a pressing issue and challenge for the ICC.

Key words: *children, best interests of the child, international crimes, International Criminal Court, victims, witnesses, conflict.*

Постановка проблеми. Історія розвитку сучасних держав, а також хроніки збройних конфліктів підтверджують те, що проблема захисту дітей від міжнародних злочинів є украй гострою. Діти одними з перших зазнають негативного впливу злочинів проти людяності, геноциду, воєнних злочинів, які, до того ж, найчастіше пов'язані зі збройними конфліктами, що примножують вразливість дітей. Вражаючим є факт, представлений світу в 1996 р. експертом Генсеку ООН із впливу збройних конфліктів на дітей Грасою Машел (Graça Machel) [1], що під час останньої декади ХХ століття протягом збройних конфліктів загинули два мільйони дітей, втриє більше були скалічені наземними мінами, незчислена кількість дітей були вимушені стати свідками або ж брати участь в актах насильства [1].

Сьогодні тривалі збройні конфлікти високої інтенсивності, циклічні сплески насильства продовжують непропорційно впливати на дітей. За

повідомленнями Спеціального представника Генсека ООН щодо дітей у збройних конфліктах, ситуація значно ускладнилась та модифікувалась у 2020 р., коли режим ізоляції, введений у зв'язку із COVID-19, підвищив ризик сексуального насильства щодо дітей внаслідок збільшення присутності збройних груп у містах і селах та одночасного скорочення суб'єктів, що займаються захистом дітей, медичних працівників; у деяких країнах, зокрема у Демократичній Республіці Конго, створення перешкод у доступі до медичних установ та послуг стало тактикою ведення війни [3].

Історія міжнародного реагування на злочинність щодо дітей, зокрема, і на ту, що має місце під час збройних конфліктів, починає свій відлік з 1990-х років ХХ ст., після прийняття Конвенції ООН про права дитини у 1989 р. [2] та опублікування у 1996 р. вищезгаданого звіту експерту Генсеку ООН із впливу збройних конфліктів на дітей [1], у якому уперше було звернено увагу на особливі потреби та непропорційну вразливість дітей в умовах збройних конфліктів. З тих пір було створено Канцелярію Спеціального доповідача Генсеку ООН з питань дітей і збройних конфліктів. Протягом понад 20 років діяльності мандат Доповідача охоплював моніторинг «шести серйозних порушень щодо дітей»: вербування або використання дітей як солдат, вбивство та каліцтво дітей, сексуальне насильство щодо дітей, напади на школи чи лікарні, викрадення дітей та відмова в гуманітарному доступі до дітей. Діяльність доповідача у цих напрямках відображена в останній доповіді, опублікованій у 2020 р., яка серед іншого відображає прогрес стосовно питання притягнення до відповідальності за злочини, вчинені проти дітей [3].

До цього міжнародні злочини проти дітей не знайшли (за деякими поодинокими винятками¹) свого окремого місця ані на нормативному, ані

---

¹ Зокрема, у Декларації про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів, Проголошена резолюцією 3318 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974 р.

на інституційному рівні. Досить обмеженою виявилась оцінка та урахування злочинів проти до дітей у практиці Нюрнберзького² і Токійського Міжнародних військових трибуналів, Міжнародних трибуналів щодо колишньої Югославії та щодо Руанди, а також інших змішаних (гібридних) міжнародних судів³. У цих трибуналах злочини проти дітей розглядалися в контексті нападів на цивільне населення або на певні етнічні чи релігійні групи, і здебільшого злочини проти дітей у цей час розглядалися у межах національних судових систем [6]. Проте варто відзначити, що у 2004 р. в одному із своїх рішень Спеціальний Суд у справах Сьєрра-Леоне визнав існування міжнародно-правового звичаю, відповідно до якого вербування дітей до 15 років та використання їх у бойових діях вважається злочином, і одночасно є проявом недобросовісної поведінки держави, а особи, які виконують керівні функції в державі не можуть посилатись на те, що їм невідомо, що вербування дітей є злочинним діянням, яке порушує міжнародне гуманітарне право [7] (п. 52).

У липні 1998 р. міжнародне співтовариство підтвердило своє зобов'язання покласти край безкарності за міжнародні злочини, зокрема щодо дітей, прийнявши Римський Статут Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). Це стало визначним надбанням міжнародного правосуддя, у тому числі і завдяки тому, що у Римському Статуті уперше на рівні міжнародних норм було виокремлено злочини, вчиненні проти дітей. Примітним фактом стало також те, що перша справа, яку розглядав

говориться: «Жінки і діти, що належать до цивільного населення і опинилися в умовах надзвичайних обставин і збройних конфліктів в боротьбі за мир, самовизначення, національне визволення і незалежність або проживають на окупованих територіях, не повинні позбавлятися даху, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав в відповідно до положень Загальної Декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Декларації прав дитини або інших актів міжнародного права» [4].

² Хоча жорстокість проти дітей у період Другої світової війни була вражаючою. «Разом із дорослими нацистські змовники нещадно знищували навіть дітей. Вони вбивали їх разом із батьками, групами та поодинокі. Вони вбивали їх у дитячих будинках та лікарнях, ховали живих у могилах, кидали у полум'я, кололи штиками, отруювали, проводили над ними експерименти, добували їх кров для використання німецькою армією, кидали у в'язницю та камери та концтабори гестапо, де діти помирали від голоду, тортур та епідемічних хвороб» [5, 27-95].

³ Спеціальні колегії по тяжким злочинами в Східному Тиморі, Надзвичайні Палати у судах Камбоджі, Палата воєнних злочинів у Суді Боснії та Герцеговини.

МКС, стосувалась засудження лідеру одного з повстанських угруповань Демократичної Республіки Конго – Томаса Лубанги Д'їло (Lubanga Case) за воєнні злочини, зокрема вербування та використання дітей у воєнних діях [8]. Наразі у багатьох з відкритих МКС справ відбувається розслідування злочинів проти дітей та злочинів, що впливають на дітей, зокрема, це злочини вчинені в контексті конфліктів у Демократичній Республіці Конго, Уганді Кенії, Центральній Африканській Республіці). 7 листопада 2019 р. МКС виніс вирок одному з конголезьких військових лідерів Боско Нтаганді (Ntaganda case) [9], засудивши його до 30 років ув'язнення за воєнні злочини і зокрема сексуальне рабство і вербування дітей віком до 15 років, а також затвердив обвинувачення щодо Альфреда Екатоми та Патріса-Едуарда Нгаїсони (Yekatom and Ngaïssona Case) [10] за вербування дітей, вчинені у Центральноафриканській Республіці.

Дослідження основних засад розслідування злочинів проти дітей у МКС є провідною метою цієї статті. Це питання є надзвичайно актуальним для України, адже наразі у Офісі Прокурора Міжнародного кримінального суду на стадії попереднього дослідження знаходяться ситуації вчинення злочинів проти дітей на сході України після лютого 2014 року, а Офіс Генерального Прокурора України нещодавно анонсував про розпочаті провадження за численними фактами залучення неповнолітніх до участі у збройному конфлікті на Донбасі [11].

Аналіз останніх публікацій. Українські наукові доробки, зокрема у межах кримінального та міжнародного права, у більшості своїй зосереджені на дослідженні особливостей юрисдикції Міжнародного кримінального суду, але скромна увага приділена злочинам проти дітей. Йдеться про публікації таких науковців, як Дрьоміна Н.В. [12], Кочеміровська О. О. [13], Кучевська С. П. [14], Сенаторова О.В. [15], Сироїд Т. Л. [16] та ін. Зарубіжні дослідження цієї проблематики є набагато активнішим, діти і міжнародне кримінальне судочинство є

окремою темою наукових розвідок та експертних матеріалів. Можна відзначити лише деяких авторів з великої кількості, які привернули увагу при написанні статті – Аптель С. (Aptel Cécil) [17], Драмбл М. (Drumbl M. A.) [18], Тобін Дж. (Tobin J.) [18], Гровер С. (Grover S.) [19] та інші.

Виклад основного матеріалу. Із положень Римського Статуту, в якому визначено перелік міжнародних злочинів, випливає, що злочини, які заподіюють шкоду дітям можна розділити на специфічні злочини проти дітей, а також міжнародні злочини із числа загальних, які заподіюють шкоду дітям серед інших жертв (англ. – «more «generic» international crimes»). До специфічних злочинів проти дітей Римський Статут відносить: набір або вербування дітей у віці до 15-ти років у складі національних збройних сил чи недержавних збройних сил або груп або їх використання для активної участі в бойових діях (ст. 8(2)(b)(xxvi) та ст. 8(2)(e)(vii)vii), злочин геноциду у вигляді насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу (ст. 6(e), поневолення дітей (ст. 7(1)(c) [20]. До інших міжнародних злочинів, які не вчиняються винятково проти дітей, але непропорційно впливають на них, належать: навмисне нанесення ударів по будівлям освіти (ст. 8(2)(b)(ix), зґвалтування, обернення в сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, як вона визначена у ст. 7(2)(f), примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства (ст. 8(2)(b)(xxii), ст. 8(2)(e)(vi) та інші.

Отже, відповідно до положень Римського Статуту має юрисдикцію щодо розслідування злочинів, вчинених проти дітей, або злочинів, які мають негативний непропорційний вплив на дітей. З цієї точки зору у своїй діяльності МКС застосовує підхід, чутливий до дітей (англ. – «child-sensitive approach»), в основу якого покладено принцип «найкращого забезпечення інтересів дітей» (англ. – «best interests of the child»). Імплементациєю цього принципу у міжнародне кримінальне судочинство активно займається Офіс Прокурора – незалежний орган у межах МКС, на

який покладено функції із попереднього вивчення ситуацій скоєння тяжких міжнародних злочинів, передбачених Римським Статутом, проведення їх розслідування та переслідування осіб, які у найбільшій мірі винні у скоєнні цих злочинів.

Офіс Прокурора наголошує на тому, що діти часто виступають прямими жертвами тяжких міжнародних злочинів, зазнають їх непрямого впливу щонайменше через неможливість отримувати доступ до освіти або медичних послуг, виступають свідками цих злочинів та навіть їх виконавцями [21]. У 2016 р. Офіс Прокурора видав всеохоплюючий документ – Політику Офісу Прокурора МКС щодо дітей (далі – Політика) [22], де він підтвердив свою відданість особливому ставленню до злочинів проти дітей та злочинів, що негативно впливають на дітей, і продемонстрував основні положення підходу, чутливого до дітей. Політика Офісу Прокурора щодо дітей є однією з шести спеціальних та особливо важливих у діяльності МКС, зокрема тих, що стосуються участі жертв, гендерного-обумовленого насильства та ін. [23].

Втілення Політики у діяльність МКС здійснюється завдяки створеному у межах Офісу Прокурора підрозділу з гендерних питань та дітей, до складу якого входять експерти правничого та психо-соціального напрямку, які консультують Офіс в роботі з жертвами та свідками злочинів, допомагають їм при взаємодії із Судом.

Основні положення Політики МКС щодо захисту дітей від міжнародних злочинів:

1. *Визначення терміну «дитина».* Римський Статут і Політика, засновуючись на положеннях Конвенції ООН про права дитини 1989 року, визнають дітей особами з індивідуальними правами, які при цьому є особливо вразливими і мають право на особливе ставлення та захист. У Політиці наголошується на тому, що дітьми Офіс Прокурора вважає осіб, які не досягли 18-ти років (п. 16). З тексту Римського Статуту

безпосередньо не впливає таке визначення «дітей», але воно засновується на тому, що МКС не має юрисдикції щодо осіб, молодше 18-ти років (ст. 26 Римського Статуту), а також на тлумаченні складових злочину «насильницька передача дітей з однієї групи в іншу» (ст. 6(е), серед яких указано, що жертвою такого злочину є особа, якій не виповнилось 18 років, а виконавці злочину повинні це усвідомлювати це на момент вчинення злочину⁴. Офіс Прокурора наголошує на тому, що у випадку, коли вік молодих людей невідомий, він вважатиме їх «дітьми», якщо не буде розумних підстав вважати інакше (п. 16 Політики).

У той же час, як відомо, значно зниженим (15 років) є вік, до якого Римський Статут забороняє набір або вербування дітей у національні збройні сили чи недержавні збройні формування або групи або їх використання для активної участі в бойових діях (ст. 8(2)(b)(xxvi) та ст. 8(2)(e)(vii)vii). У даному випадку норми міжнародного кримінального права містять інакший, аніж у міжнародному праві прав людини – Факультативному протоколі до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 р., в якому було узгоджено, що держави докладають зусиль щодо підвищення до 18 років мінімального віку, з якого можлива (добровільна та примусова) безпосередня участь у воєнних діях, а якщо держави допускають добровільний призов до їхніх національних збройних сил осіб, які не досягли 18-річного віку, то мають забезпечити гарантії добровільності такого призову та поінформованості батьків та власне таких осіб про обов'язки, пов'язані з несенням такої військової служби (ст. 3 Протоколу). Для недержавних збройних формувань Факультативний протокол містить однозначну та негнучку вікову вимогу щодо залучення осіб у свої групи чи сили – 18 років (ч. 1 ст. 4 Протоколу). Факультативний протокол до Конвенції про права дитини

---

⁴ Це тлумачення містить у Елементах злочинів та Правилах процедури та доказування – процесуальних документах МКС [24; 25].

було ратифіковано 170 державами світу [26], і дві третини цих держав своїм законодавством заборонили добровільне вербування та призов осіб, молодших 18 років, що відобразили у обов'язкових деклараціях, які вони вносять на зберігання, ставши учасниками Факультативного протоколу [27].

У Політиці визнано, що діти у силу свого віку часто вразливіші за інших людей, у більшості випадків вони є залежним від інших дорослих, проте це не позбавляє дітей необхідності постійно розвивати власні здібності, діяти самостійно та бути залученим у прийняття рішень, які їх стосуються (п. 25 Політики). У літературі доволі часто загострюються міркування з приводу дітей-солдатів як реалізації їх права на самовизначення та свідомого вибору брати участь у збройних конфліктах, адже в історії є безліч випадків, коли молодь очолювала визвольні та антиколоніальні рухи, не говорячи про те, що часто причиною «мілітаризації» молоді є пошук засобів для виживання, порятунк від гнітючого домашнього середовища та ін. [18]. Безумовно, це складна та суперечлива проблематика є предметом окремого вивчення. У всякому разі Римський Статут та практика МКС не ставлять питання про необхідність оцінювати мотиви, які спонукають дітей ставати солдатами, але визнає їх у якості жертв злочину [28].

2. Застосування підходу, чутливого до дітей, у діяльності Офісу Прокурора та МКС.

У випадках, коли держава виявляє бездіяльність, не може або не хоче здійснювати розслідування таких тяжких злочинів, як ті, що перелічені у Римському Статуті, та притягувати до відповідальності осіб, винних у їх скоєнні, МКС реалізує свою юрисдикцію стосовно здійснення судочинства у таких справах. У таких випадках початком цього процесу може стати направлення до МКС інформації від фізичних осіб, груп осіб, міжурядових та неурядових організації про ситуації вчинення тяжких злочинів, а також

від держав-учасниць або від Ради Безпеки; також підставою для початку процедур у МКС може стати заява про визнання юрисдикції МКС, подана державою, яка не є стороною Римського Статуту. У всіх цих випадках Офіс Прокурора МКС розпочинає попереднє вивчення ситуації (англ. – «the preliminary examination of a situation») (ст. 15 Римського Статуту). Відповідно до ст. 53 (1) (а)-(с) Римського Статуту основними принципами стадії попереднього вивчення ситуації є 1) юрисдикція (часова, матеріальна та територіальна або індивідуальна); 2) прийнятність (комплементарність і рівень тяжкості злочинів); 3) обумовленість інтересами справедливості та правосуддя; 4) стандартом доказування для переходу до стадії розслідування ситуації є принцип розумної підстави.

З точки зору злочинів проти дітей та інших злочинів, що негативно впливають на них, Офіс прокурора вважає, що перелічені принципи мають бути імплементовані наступним чином: а) у світлі мандату Офісу Прокурора та мети Римського Статуту існує міцна презумпція того, що розслідування та переслідування злочинів проти дітей або таких, що негативно впливають на дітей, відповідає інтересам справедливого судочинства; б) Офіс прокурора прагне заохочувати, наскільки це можливо, національні провадження стосовно потенційних справ про вчинення злочинів проти дітей, які підпадають під юрисдикцію Суду, що максимально сприяє розвитку та укріпленню принципу комплементарності МКС до відношенню до національних судових систем; в) злочини проти дітей або ті, які впливають на дітей, розглядаються Офісом Прокурора як особливо тяжкі, враховуючи зобов'язання, передбачені Статутом щодо дітей, і той факт, що діти користуються особливим визнанням та захистом відповідно до міжнародного права (п. 57 Політики). У Політиці відзначено, що Офіс Прокурора завжди проявляє особливу обачність щодо того, щоб на стадії попереднього вивчення ситуації оцінці впливу злочинів на дітей було приділено належну увагу (п. 58).

Як відомо, у квітні 2014 р. на підставі поданої Урядом України заяви про визнання юрисдикції МКС щодо передбачуваних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 р. по 22 лютого 2014 р. (події Майдану) Офіс Прокурора МКС розпочав попереднє розслідування, а у 2015 р. до цього провадження були включені передбачувані злочини, учинені після 20 лютого 2014 р. у Криму та на сході України [29]. У щорічних звітах Офісу Прокурора щодо процедур попереднього розслідування акцентується увага на дітях як жертвах злочинів вчинених на сході України: так у 2018 р. Офісом Прокурора було відзначено про отримання інформації про вербування дітей недержавними збройними групами на цих територіях [30]. У звіті за 2019 рік було акцентовано увагу на серйозному впливі подій на Сході на дітей – обмеження руху в результаті бойових дій та загострення бідності призвели до високого рівня нестачі їжі для дітей і погіршення фізичного та психологічного розвитку дітей; зруйновані школи змушували діти переміщуватись, що збільшило ризики обстрілів та іншої шкоди, пов'язаної з конфліктом; щонайменше 145 дітей загинули за увесь період конфлікту, у тому числі і від вибухонебезпечних залишків війни. Наразі Офіс Прокурора фіналізує оцінку ситуації на предмет прийнятності, ступеня тяжкості, а також досліджує національні провадження з розслідування злочинів окресленого періоду [31].

Стадія розслідування (англ. – «investigation»), а також подальші етапи призначення покарання особам, визнаним винним, є особливо важливою в аспекті важливості дотримання принципу найкращого забезпечення інтересів дитини, адже саме на цьому етапі МКС може залучати дітей – у якості свідків та жертв, тобто відбувається взаємодія Суду з дітьми (англ. – «interaction»), під час яких діти – потерпілі та свідки можуть давати свідчення (англ. – «testimony»).

У цій частині Політика повністю увібрала міжнародно-правову рамку правосуддя, дружнього до дітей, зокрема розроблену у рамках Організації Об'єднаних Націй [32], та сфокусувалась на забезпеченні дітям-жертвам та дітям-свідкам основних гарантій з урахуванням їх уразливостей та особливостей. Право на повагу до гідності та співчуття: Офіс Прокурора задля захисту безпеки, фізичного та психологічного благополуччя, гідності та конфіденційності дітей та інших осіб віддаватиме перевагу співробітництву із департаментом Жертв та Свідків, а також департаментом з гендерних питань та питань дітей, експерти та спеціалісти якого забезпечать, щоб усі взаємодії та процедури були найменш нав'язливими та травматизуючими для дітей (п.), а також для повнолітніх свідків, які були потерпілими як діти; право не піддаватись дискримінації – будь-яким поглядам та свідченням, вираженим дітьми приділяється серйозна увага без применшення їх значення (зокрема і тих, в яких міститься самовикриття), враховуючи вік, зрілість та інші ознаки дитини, а також особисті обставини, зокрема, регіональні особливості (п. п. 66, 77 Політики); право бути проінформованим – Офіс Прокурора зобов'язується забезпечувати надання всієї відповідної інформації дітям та їхнім батькам або вихователям зрозумілою та у доступній формі, що надасть їм змогу прийняти обґрунтоване рішення (п. 66), а також підтримувати належні контакти з дітьми-свідками, щоб інформувати їх про розвиток справи, а також вислуховувати їхні погляди та будь-які занепокоєння (п. 90); Офіс Прокурора визнає важливість забезпечення дітям права бути почутим та право виражати свої погляди і думки, адже погляди дитини є важливими у процесі прийняття рішень, а у випадка, де погляди не можуть бути взяті до уваги, дитині, батькам або вихователям будуть роз'яснені належним чином підстави (п. 88); діти мають право на ефективну підтримку – Офіс Прокурора з допомогою його департаментів забезпечує максимальну підтримку для дітей, які взаємодіють із Судом

шляхом, до прикладу, проведення закритих судових засідань або частини судових слухань, забезпечення присутності психолога чи іншого спеціаліста у судовій залі для підтримки дітям-свідкам, змінення голосу, імені дітей під час дачі показань, адаптації обстановки судової зали, з метою запобігання зоровому контакту між дітьми та підозрюваними або обвинуваченими, використовувати відео зв'язок, щоб свідок-дитина мав можливість давати показання зі зручного для свідка місця (за межами залу суду)(пп. 94-96); Офіс Прокурора особливо уважний до права на приватність дітей, що взаємодіють із МКС, беручи до уваги всі відповідні фактори, включаючи вік та характер злочину, зокрема, коли злочин стосується сексуальне чи гендерне зумовлене насильство чи насильство щодо дітей (п. 4); право не зазнавати надмірних труднощів, пов'язаних із взаємодією із МКС передбачає вжиття Офісом Прокурора зусиль щодо запобігання повторної травматизації дітей, спричинення надмірних порушень їхнього життя, зокрема, шляхом обмеження кількості співбесід (п. 75), підтримання наступності персоналу, який взаємодіє з дитиною та мінімізації його змін (п. 77).

Окремим та доволі гострим питанням є право дітей-жертв міжнародних злочинів на відшкодування (репарації). У Політиці указується, що Офіс Прокурора завжди бере до уваги підхід, чутливий до дітей у питаннях відшкодувань, враховуючи диференційовані наслідки шкоди, шукає найбільш ефективні, доцільні та гендерно-чутливі форми відшкодування шкоди, зокрема у межах громади проживання дітей, що має важливий трансформаційний характер і сприяє найкращим інтересам дітей (п. 106). Важливим у цьому аспекті є те, що враховуючи вікові та інші вразливості дітей, злочини, вчинені безпосередньо проти них, а також ті, що на них впливають непропорційно, завжди заподіюють дітям не тільки безпосередню, але і довгострокову шкоду, їх сім'ям та громадам та майбутнім поколінням. Саме тому у Політиці діти визнаються не тільки

індивідуальними носіями прав, які вимагають особливо уважного підходу та захисту, але і членами «між-поколінної спільноти людей» (англ. – «multigenerational community») (п. 3), порушення життєвого проекту яких впливає також на оточуючих у громаді та наступні покоління. На це прямо указують деякі статті Римського Статуту, зокрема, статей 6(d), 7(1)(g), які криміналізують примусове запобігання народженню та примусову вагітність. Хоча абсолютно справедливим є зауваження, що майже у всіх випадках злочини, що відносяться до юрисдикції МКС, мають непоправний ефект на дітей та наступні покоління, прикладом, діти народжені у результаті злочинів згвалтування піддаються віктимізації та стигматизації [33]. У літературі навіть звертається увага на те, що на часі розроблення та дослідження окремого міжнародного злочину – злочину проти майбутніх поколінь (англ. – «intergenerational crime»), що становить серйозні порушення чинного міжнародного права щодо економічних, соціальних та культурних прав чи навколишнього середовища [34].

Офіс Прокурора вважає, що для відновлення справедливості необхідне поєднання індивідуальних (грошових) компенсацій з негрошовими, такими як вибачення, а також колективними репараціями, на кшталт примирення, порозуміння, відновлення доступу будівель шкіл чи закладів охорони здоров'я, що зможе сприяти ліквідації тривалих негативних ефектів злочинів на дітей (п. 107). Наразі перед МКС стоять серйозні виклики стосовно його провідної функції – забезпечення притягнення до відповідальності, зокрема, за злочини проти дітей та злочини, що впливають на дітей. У більшості випадків це пов'язують із розробленою Судом доктриною «віддаленого командування» (англ. – «remote commander»), яка змушує Суд зосереджувати переслідування на високопосадовцях, чию безпосередню вину у вчиненні цих злочинів важко довести [35].

Висновки. Виокремлення злочинів проти дітей у якості самостійних, за які Міжнародний кримінальний суд може притягати до відповідальності винних осіб, а також визнання того, що інші злочини також можуть непропорційно негативно впливати на дітей, стало важливою історичною подією у системі міжнародного правосуддя. Стандарти розслідування таких злочинів та переслідування винних у їх скоєнні осіб, відображені у Політиці Офісу Прокурора щодо дітей, стали втіленням принципу найкращого забезпечення інтересів дитини, що є критично важливим у сфері відправлення правосуддя, неважливо у якій ролі постає перед судом дитина. Як виявилось, найбільш проблемною виявляється сфера відшкодування та репарацій, адже урешті-решт цей етап є квінтесенцією міжнародного кримінального правосуддя. Наразі перед Міжнародним кримінальним судом стоять доволі серйозні виклики з точки зору досягнення справедливості у справах про розслідуванні злочинів, у тому числі, тих, де жертвами є діти.

Безумовно у цій статті низка питань були лише підняті та вимагають окремого та ґрунтовного дослідження, що є необхідним для України, яка сьогодні виробляє політики у сфері перехідного правосуддя.

Література

1. UN General Assembly // Impact of armed conflict on children: note by the Secretary-General, 26 August 1996, A/51/306. URL: <https://www.refworld.org/docid/3b00f2d30.html>
2. Convention on the Rights of the Child, adopted by General Assembly resolution 44/25, entered into force 2 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
3. Report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, A/HRC/43/38, Human Rights Council Forty-third session 24 February–20 March 2020. URL:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/43/38&Lang=E&Area=UNDOC

4. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict, declared by General Assembly resolution 14 December 1974. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/declaration-on-the-protection-of-women-and-children-in-emergency-and-armed-conflict/>
5. Nuremberg International Military Tribunal, "Indictment," in Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal under Control Council Law no. 10. Vol. 1 (Washington D.C.: Government Printing Office, 1947), PP. 27-95; the atrocities towards children are noted in page 50.
6. Children and accountability for international crimes: the contribution of international criminal courts. Innocent Working Paper by Cecile Aptel (2010-20). URL: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2010_20.pdf
7. Prosecutor v. Sam Hinga Norman - Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), Case No. SCSL-2004-14-AR72(E), Special Court for Sierra Leone, 31 May 2004. URL: <https://www.refworld.org/cases,SCSL,49abc0a22.html>
8. Prosecutor v. Lubanga, "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute", ICC-01/04-01/06-2842, 14 March 2012 ("Lubanga Conviction Judgment"). URL: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03942.PDF
9. The Prosecutor v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06. URL: <https://www.icc-cpi.int/drc/ntaganda>
10. The Prosecutor v. Alfred Yekatom and Patrice-Edouard Ngaïssona, ICC-01/14-01/18. URL: <https://www.icc-cpi.int/carII/yekatom-ngaïssona>
11. Офісом Генпрокурора розпочато провадження за численними фактами залучення неповнолітніх до участі у збройному конфлікті на Донбасі. URL:

https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=274028

12. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2006. 17 с.
13. Кочемировська О. О. Щодо дотримання Україною міжнародних стандартів захисту прав дітей у збройних конфліктах. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1660/>
14. Кучевська С. П. Воєнні злочини у Статуті Міжнародного кримінального суду і злочини проти встановленого порядку несення військової служби у Кримінальному кодексі України: питання відповідності. Форум права. 2007. № 3. С. 142-146.
15. Сенаторова О.В. Кримінально-процесуальні питання діяльності Міжнародних кримінальних судів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. Х., 2005. 222 с.
16. Сироїд Т. Л. Захист жертв злочинів у міжнародному праві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2000. 20 с.
17. Children and accountability for international crimes: the contribution of international criminal courts // Innocenti Working Paper by Cecile Aptel (2010-20). URL: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2010_20.pdf
18. Drumbl Mark A. and Tobin John The Optional Protocol on Children and Armed Conflict, in The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary (John Tobin ed., 2019)" (2019) // Books and Chapters. 21.
19. Grover S. C. Humanity's Children: Icc Jurisprudence and the Failure to Address the Genocidal Forcible Transfer of Children. Berlin: Springer, 2013.

20. Rome Statute of the International Criminal Court. Done at Rome on 17 July 1998, in force on 1 July 2002, United Nations, Treaty Series, Vol. 2187, No. 38544, Depository: Secretary-General of the United Nations. URL: <http://treaties.un.org>
21. Strategic Plan 2019-2021 // Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20190726-strategic-plan-eng.pdf>
22. Policy on Children // The Office of the Prosecutor. URL: https://www.iccpi.int/iccdocs/otp/20161115_OTP_ICC_Policy-on-Children_Eng.PDF
23. Policies and Strategies. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/otp/Pages/otp-policies.aspx>
24. Elements of Crimes. URL: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf>
25. Rules of Procedure and Evidence. URL: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf>;
26. Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/opac/>
27. Involvement of Children in Armed Conflict: 20 Years After the Adoption of OPAC. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/2020/05/involvement-of-children-in-armed-conflict-20-years-after-the-adoption-of-opac/>
28. Prosecutor v. Lubanga "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute", ICC-01/04-01/06-2842, 14 March 2012 ("Lubanga Conviction Judgment"). URL: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03942.PDF
29. ICC Prosecutor extends preliminary examination of the situation in Ukraine following second article 12(3) declaration. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1156>

30. Report on Preliminary Examination Activities 2018/ The Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>
31. Report on Preliminary Examination Activities 2019/ The Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>
32. Guidelines on justice in matters involving child victims and witnesses of crime / The Economic and Social Council, 25 May 2005. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNGuidelinesChildVictimsWitnesses.pdf>
33. Neenan J. The Role of the ICC in Protecting the Rights of Children Born of Rape in War. EJIL: Talk! (February 12, 2018). URL: <https://www.ejiltalk.org/the-role-of-the-icc-in-protecting-the-rights-of-children-born-of-rape-in-war/>
34. Jodoin S. Crimes against Future Generations: Implementing Intergenerational Justice through International Criminal Law. Intergenerational Justice Review Volume 2010:1. V. 10. PP. 10-17. <http://www.futurepolicy.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimes-against-future-generations-IGJR-article.pdf>
35. ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>

References

1. UN General Assembly // Impact of armed conflict on children: note by the Secretary-General, 26 August 1996, A/51/306. URL: <https://www.refworld.org/docid/3b00f2d30.html>

2. Convention on the Rights of the Child, adopted by General Assembly resolution 44/25, entered into force 2 September 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
3. Report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, A/HRC/43/38, Human Rights Council Forty-third session 24 February–20 March 2020. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/43/38&Lang=E&Area=UNDOC
4. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict, declared by General Assembly resolution 14 December 1974. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/declaration-on-the-protection-of-women-and-children-in-emergency-and-armed-conflict/>
5. Nuremberg International Military Tribunal, "Indictment," in Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal under Control Council Law no. 10. Vol. 1 (Washington D.C.: Government Printing Office, 1947), PP. 27-95; the atrocities towards children are noted in page 50.
6. Children and accountability for international crimes: the contribution of international criminal courts. Innocent Working Paper by Cecile Aptel (2010-20). URL: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2010_20.pdf
7. Prosecutor v. Sam Hinga Norman - Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), Case No. SCSL-2004-14-AR72(E), Special Court for Sierra Leone, 31 May 2004. URL: <https://www.refworld.org/cases,SCSL,49abc0a22.html>
8. Prosecutor v. Lubanga, "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute", ICC-01/04-01/06-2842, 14 March 2012 ("Lubanga Conviction Judgment"). URL: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03942.PDF

9. The Prosecutor v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06. URL: <https://www.icc-cpi.int/drc/ntaganda>
10. The Prosecutor v. Alfred Yekatom and Patrice-Edouard Ngaïssona, ICC-01/14-01/18. URL: <https://www.icc-cpi.int/carII/yekatom-ngaïssona>
11. Ofisom Ghenprokurora rozpochato provadzhennja za chyslennymy faktamy zaluchennja nepovnolitnikh do uchasti u zbrojnomu konflikti na Donbasi. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=274028
12. Drjomina N. V. Jurysdykcija mizhnarodnykh kryminaljnykh sudiv i trybunaliv : avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.11. Odesa, 2006. 17 s.
13. Kochemyrovsjka O. O. Shhodo dotrymannja Ukrajinuju mizhnarodnykh standartiv zakhystu prav ditej u zbrojnykh konfliktakh. Analitychna zapyska // Nacionaljnyj instytut strategichnykh doslidzhenj. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1660/>
14. Kuchevsjka S. P. Vojenni zlochyny u Statuti Mizhnarodnogho kryminaljnogho sudu i zlochyny proty vstanovlenogho porjadku nesennja vijsjkovoji sluzhby u Kryminaljnomu kodeksi Ukrajinju: pytannja vidpovidnosti. Forum prava. 2007. # 3. S. 142-146.
15. Senatorova O.V. Kryminaljno-procesualjni pytannja dijaljnosti Mizhnarodnykh kryminaljnykh sudiv : dys. ... kand. juryd. nauk : spec. 12.00.11. Kh., 2005. 222 s.
16. Syrojid T. L. Zakhyst zhertv zlochyniv u mizhnarodnomu pravi: avtoref. dys... kand. juryd. nauk: 12.00.11. Kharkiv, 2000. 20 s.
17. Children and accountability for international crimes: the contribution of international criminal courts // Innocenti Working Paper by Cecile Aptel (2010-20). URL: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2010_20.pdf

18. Drumbl Mark A. and Tobin John The Optional Protocol on Children and Armed Conflict, in *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary* (John Tobin ed., 2019)" (2019) // Books and Chapters. 21.
19. Grover S. C. *Humanity's Children: Icc Jurisprudence and the Failure to Address the Genocidal Forcible Transfer of Children*. Berlin: Springer, 2013.
20. Rome Statute of the International Criminal Court. Done at Rome on 17 July 1998, in force on 1 July 2002, United Nations, Treaty Series, Vol. 2187, No. 38544, Depository: Secretary-General of the United Nations. URL: <http://treaties.un.org>
21. Strategic Plan 2019-2021 // Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20190726-strategic-plan-eng.pdf>
22. Policy on Children // The Office of the Prosecutor. URL: https://www.icccpi.int/iccdocs/otp/20161115_OTP_ICC_Policy-on-Children_Eng.PDF
23. Policies and Strategies. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/otp/Pages/otp-policies.aspx>
24. Elements of Crimes. URL: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf>
25. Rules of Procedure and Evidence. URL: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf>;
26. Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/opac/>
27. Involvement of Children in Armed Conflict: 20 Years After the Adoption of OPAC. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/2020/05/involvement-of-children-in-armed-conflict-20-years-after-the-adoption-of-opac/>

28. Prosecutor v. Lubanga "Judgment pursuant to Article 74 of the Statute", ICC-01/04-01/06-2842, 14 March 2012 ("Lubanga Conviction Judgment"). URL: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03942.PDF
29. ICC Prosecutor extends preliminary examination of the situation in Ukraine following second article 12(3) declaration. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1156>
30. Report on Preliminary Examination Activities 2018/ The Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/181205-rep-otp-PE-ENG.pdf>
31. Report on Preliminary Examination Activities 2019/ The Office of the Prosecutor. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>
32. Guidelines on justice in matters involving child victims and witnesses of crime / The Economic and Social Council, 25 May 2005. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNGuidelinesChildVictimsWitnesses.pdf>
33. Neenan J. The Role of the ICC in Protecting the Rights of Children Born of Rape in War. EJIL: Talk! (February 12, 2018). URL: <https://www.ejiltalk.org/the-role-of-the-icc-in-protecting-the-rights-of-children-born-of-rape-in-war/>
34. Jodoin S. Crimes against Future Generations: Implementing Intergenerational Justice through International Criminal Law. Intergenerational Justice Review Volume 2010:1. V. 10. PP. 10-17. <http://www.futurepolicy.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimes-against-future-generations-IGJR-article.pdf>
35. ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>